ASPECTE LEXICO-SEMANTICE ÎN RUGĂCIUNEA ÎNTÎI A VECERNIEI. STUDIU COMPARATIV ÎNTRE *LITURGHIERUL* LUI DOSOFTEI, CEL AL LUI ANTIM IVIREANUL ŞI EDIŢIA DIN 2000 A *LITURGHIERULUI*

DRD. ALINA CAMIL
Universitatea „Alexandru Ioan Cuza", Iaşi
alinacamil@yahoo.com

Résumé: Cet article présente l'analyse des termes religieux qui sont inclus dans le texte de la première prière des Vêpres, à partir de trois différentes éditions du Missel. En étudiant l'étymologie de chaque mot on réalise une classification basée sur la fréquence, dans le texte, des mots de différentes origines, en accordant un intérêt particulier à l'analyse des termes formés sur le terrain de la langue roumaine. L'analyse comparative entre les trois versions différentes permet d'identifier les relations de synonymie entre les termes, mais en première fois de confirmer la résistance en temps de certains termes dans l'intérêt de respecter la tradition, pour la transmission correcte du message religieux.
Mots-clés: missel, vêpres, termes religieux, analyse lexicale.

Vecernia (< slv. ***вечерьня***)[1] reprezintă — în ritualul creştin ortodox — slujba care se oficiază în biserică spre seară[2]. Vecernia — slujba de seară — a fost şi este una dintre cele mai frumoase laude bisericeşti care se oficiază zilnic. Slujba deschide rînduiala liturgică din fiecare zi. Este, prin urmare, prima dintre slujbele zilei oficiate în Biserica Ortodoxă şi pentru că ziua liturgică începe la apus, vecernia este slujită, în mod tradiţional, seara devreme. În limba greacă, numele slujbei e *ἑσπερινός*, iar în latină *vesperæ*. În limba română s-a impus cuvîntul *vecernie* din slavonă, ***вечерь*** însemnînd 'seară'; mai tîrziu, în cărţile de cult editate la Blaj, apare termenul *înserat*. În cărţile de cult romano-catolice româneşti s-a statornicit varianta *vespere*, dublată în limbajul laic de adjectivul *vesperal*, utilizat ca antonim al lui *matinal*. Aşa cum am observat mai sus, termenului de origine slavă *vecernie* şi celui de provenienţă latină *vesperina* îi corespunde în traducere românească expresia *slujba de seară*.

În ceea ce priveşte studiul lingvistic, care ne preocupă în articolul de faţă, ne vom opri aici asupra textului rugăciunii întîi din cele şapte cu care debutează slujba vecerniei, rugăciune prezentă în *Liturghierul* tipărit de Dosoftei (1679), apoi în cel

[1] Folosim prescurtările din *Micul dicţionar academic*, vol. I-IV, Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 2003.
[2] *Ibidem*, s.v.

BDD-A19564 © 2011 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 18:22:58 UTC)

tipărit de Antim Ivireanul (1713) — variantă a *Liturghierului* considerată a sta la baza versiunii actuale a acestuia — şi în *Liturghierul* actual (ediţia din 2000). Avem, prin urmare, unul şi acelaşi text primar în trei versiuni româneşti diferite.

Studiul de faţă, aplicat asupra textului rugăciunii, are în vedere o analiză lexico-semantică a termenilor. Din punct de vedere semantic, textul rugăciunii întîi a vecerniei este unul deosebit de expresiv şi bogat în sensuri religioase. O inventariere a termenilor întîlniţi în textul avut în vedere este necesară în clasificarea acestora în funcţie de criteriul etimologic. Considerăm că este important să aflăm care termeni au o pondere mai mare în ceea ce priveşte limbajul liturgic. Pe de altă parte, un mare interes prezintă şi aflarea modului de formare a unora dintre termeni pe teren românesc.

În urma analizei, se constată prezenţa în text a următoarelor elemente lexicale cu valoare funcţională mai importantă:

1. Cuvinte de origine latină: ADEVĂR, adevăruri, s. n. (< lat. *ad* + *de* + *verum*) *Ca să îmblăm într-adevara Ta* (Dosoftei)/*Ca să umblăm întru adevărul Tău* (Antim, *L.* 2000); **BINE,** s. n. sg. (< lat. *bene*) *Fă cu noi semn întru bine* (Antim)/ ~ sămn/semn spre bine (Dosoftei, *L.* 2000); **CALE,** căi, s. f. (< lat. *callis*) *Du-ne în calea Ta* (Dosoftei)/*Îndireptează-ne pre noi la calea Ta* (Antim)/ *Îndrepteză-ne pe calea Ta* (*L.* 2000); **DOMN**, domni, s. m. (< lat. *dom(i)nus*) *Doamne, Îndurate şi Milostive* – identitate la nivelul celor 3 versiuni; **DUMNEZEU**, (rar) dumnezei, s. m. (< lat. *dom(i)ne deus*) *Tu eşti Dumnezău singur şi nu este asemenea Ţie nime în dumnezăi* (Dosoftei)/*Tu eşti Dumnezeu singur şi nu iaste asémene Ţie întru dumnezei* (Antim)/Tu singur eşti Dumnezeu şi nu este nimeni asemenea Ţie (*L.* 2000); **FIU,** fii, s. m. (< lat. *filius*) *[…] a Tatălui ş-a Fiiului ş-a Svîntului Duh* (Dosoftei)/*Tatălui şi Fiiului şi Sfîntului Duh* (Antim)/ *Tatălui şi Fiului şi Sfîntului Duh* (*L.* 2000); **INIMĂ,** inimi, s. f. (< lat. *anima*) *Veseleşte inimile noastre* — identitate la nivelul celor 3 versiuni; **ÎNCHINĂCIUNE,** închinăciuni, s. f. (< lat. *inclinatio, -onis*) Că *Ţie să cuvine toată mărirea, cinstea şi închinăciunea* (Antim)/ *Că Ţie să cuvine toată slava,* ~ (*L.* 2000); **MÎNGÎIA** vb. (< lat. **manganeare*) *[…] a mîngîia şi a mîntui pre toţi* (Antim, *L.* 2000); **RUGĂCIUNE**, rugăciuni, s. f. (< lat. *rogatio, -onis*) *Ascultă rugăciunea noastră* — identitate la nivelul celor 3 versiuni; **TATĂ**, taţi, s. m. (< lat. *tata*) *Tatălui şi Fi(i)ului şi […]*— identitate la nivelul celor 3 versiuni; **TEME**, vb. (< lat. *timere) Veseleşte inimile noastre, întru să ne temem de numele Tău svînt* (Dosoftei)/ ~ *ca să ne témem de numele Tău cel sfînt* (Antim, *L.* 2000); **VIRTUTE**, virtuţi, s. f. (< lat. *virtus, -tutis*) *Doamne, puternic în milă şi bun în vîrtute* (Dosoftei).

2. Cuvinte de origine slavă veche sau slavonă: AMIN, interj. (< vsl. ***амин***) *Amin* (Antim, *L.* 2000); **CINSTE,** s. f. (< vsl. ***чистн***) *Că Ţie să cuvine toată mărirea, cinstea şi închinăciunea* (Antim)/ ~ *slava, cinstea şi închinăciunea* (*L.* 2000); **DUH**, duhuri, s. n. (< vsl. ***дѹхъ***) *Sfîntului Duh* — identitate la nivelul celor 3 versiuni; **MILĂ**, mile, s. f. (< slv. ***милъ***) *Doamne, putérnic în(tru) milă* — identitate; **MILOSTIV**, -ă, adj. (< slv.

BDD-A19564 © 2011 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 18:22:58 UTC)

милостивъ) *Doamne, Îndurate şi Milostive* — identitate; **SFÎNT**, -ă, adj. (< vsl. ***свѧтъ***) […] *numele Tău svînt* (Dosoftei)/*numele Tău cel sfînt* (Antim, *L.* 2000); **SLAVĂ**, slăvi, s. f. (< slv. ***слава***) *Că a Ta-i tăria şi a Ta-i împărăţîia şi puterea şi slava* (Dosoftei)/*Că Ţie se cuvine toată slava, cinstea şi închinăciunea* (*L.* 2000); **VEAC**, veacuri, s. n. (< vsl. ***вѣкъ***) *[…] şi-n vecii de veci.* (Dosoftei)/ *[…] şi în vécii vécilor.* (Antim, *L.* 2000).

3. Cuvinte de origine maghiară: MÎNTUI, vb. (< magh. *menteni*) *[…] a ajuta şi a mîngîia şi a mîntui p(r)e toţi.* (Antim, *L.* 2000).

4. Cuvinte cu etimologie nesigură: PURURI [Var.: púrurea], adv. (probabil < lat. *purus*) […] *pururea* — identitate la nivelul celor trei versiuni.

5. Cuvinte create pe teren românesc

5.1. De la cuvinte de origine latină: CERERE, cereri, s. f. format de la verbul *(a) cere* (< lat. *quaerere*) *Ia aminte glasul cérerii noastre* (Antim); **ÎNDREPTA**, vb. (*în* + *drept*) *Înd(i)repteazã-ne pre noi la calea Ta* (Antim, *L.* 2000); **ÎNDURAT**, adj. (participiul lui *îndura* < lat. *indurare*) *Doamne, Îndurate şi Milostive – identitate;* **PUTERE**, puteri, s. f. format de la verbul *(a) putea* (< lat. *potere*) *Că a Ta-i tăria şi a Ta-i împărăţîia şi puterea şi slava* (Dosoftei); **TĂRIE,** (rar) tării, s. f. (*tare* + suf. - *ie*) *Că a ta-i tăria* (Dosoftei), *Doamne, putérnic întru milă şi bun întru tărie* (Antim, *L.* 2000);

5.2. De la cuvinte de origine slavă: NĂDĂJDUI, vb. (*nădejde* +suf. *-ui*) *[…] de-a agiutarea ş-a mîntuirea pre toţ carii nedejduiesc în numele Tău svînt* (Dosoftei)/*A mîntui pre toţi ceia ce să nădăjduesc întru sfînt numele Tău* (Antim)/A mîntui pe toţi cei ce nădăjduiesc întru numele Tău cel sfînt (*L.* 2000); **VESELI**, vb. (< *vesel*) *Veseleşte inimile noastre* – identitate la nivelul celor trei versiuni;

5.3. De la cuvinte de origine maghiară: MÎNTUIRE, mîntuiri, s. f. format de la verbul (a) mîntui (< magh. *menteni*) *Doamne, puternic în milă şi bun în vîrtute, de-a agiutarea ş-a mîntuirea pre toţ carii nedejduiesc în numele Tău svînt* (Dosoftei);

5.4. De la cuvinte cu origine necunoscută sau cu etimologie nesigură: **MĂRIRE**, măriri, s. f. (< *mări* < *mare* < *probabil lat. mas, maris*) *Că Ţie să cuvine toată mărirea, cinstea şi închinăciunea* (Antim); **RĂBDĂTOR,** -oare, adj. (*răbda* + suf. *-ător) Doamne, Îndurate şi Milostive, Îndelung–răbdătorule* (*L.* 2000) / *[…] răbdătoriule* (Dosoftei, Antim).

Pentru a avea o imagine mai clară a ponderii fiecăreia dintre cele 5 grupe de cuvinte, le voi prezenta mai jos într-o ordine descrescătoare:

1) Cuvinte de origine latină: 13;
2) Cuvinte de origine slavă veche sau slavonă: 8;
3) Cuvinte de origine maghiară: 1;
4) Cuvinte cu etimologie nesigură: 1;
5) Cuvinte create pe teren românesc: 10.

În urma acestei clasificări se poate cu uşurinţă constata faptul că ponderea cea mai mare o au termenii de origine latină (aproximativ 40%), urmaţi de termenii

BDD-A19564 © 2011 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 18:22:58 UTC)

formaţi pe teren românesc (aproximativ 30%) şi apoi de termenii de origine slavă (aproximativ 25%).

În ceea ce priveşte ultima categorie, putem remarca faptul că procedeul cel mai obişnuit de formare a unor cuvinte noi este derivarea, fapt constatat şi de Ion Coteanu: „[…] derivarea este incontestabil mai productivă decît compunerea."[3] Dintre derivatele enumerate mai sus atrage atenţia un termen prezent în toate cele trei versiuni. Este vorba despre substantivul *tărie*, format din adjectivul *tare* + suf. abstract - *ie*. În limba română acest sufix are „aceeaşi origine (lat. *-ia*) ca şi în celelalte limbi romanice. El a fost întărit prin împrumutul de cuvinte greceşti şi slave."[4] Din categoria derivatelor cu prefixe avem un singur caz — verbul *(a) îndrepta* (cu prefixul lat. *în-*) — prezent la Antim şi în ediţia recentă a *Liturghierului*. Aşa cum remarca Ion Coteanu, „o sursă inepuizabilă de derivare se află în verbe, căci infinitivul lung este un substantiv feminin". Putem oferi ca exemplu cuvintele: *cerere, mîntuire*, *putere*.

Ca termeni formaţi prin compunere în text avem două exemple: *îndelung–răbdătorule* şi *mult–milostive*, ambele forme fiind învechite.

Aruncînd o privire de ansamblu asupra celor trei ediţii ale *Liturghierului*, din punct de vedere lexical constatăm faptul că nu există diferenţe care să ducă la deformarea sensului unor cuvinte. Se remarcă, în mod special, anumite realizări intertextuale ale sinonimiei, spre exemplu:

Cérere (Antim) — ***rugare*** (Dosoftei)

Îndelung–*răbdătoriule* (Antim) — ***lung*** ~ (Dosoftei) — ***Îndelung–****răbdătorule* (*Liturghier*, 2000)

Întru (Antim) — ***spre*** (Dosoftei) — ***spre*** (*Liturghier*, 2000)

(A) îndirepta (Antim) — (a) ***duce*** (Dosoftei) — (a) ***îndrepta*** (*Liturghier*, 2000)

ca să (Antim) — **întru** să (Dosoftei) — **ca** să (*Liturghier*, 2000)

Bun ***întru tărie*** (Antim, *Liturghier*, 2000) — *bun* ***în vîrtute*** (Dosoftei)

Mărire (Antim) — ***slavă*** (Dosoftei, *Liturghier*, 2000) în structura: *Că Ţie să cuvine toată mărirea, cinstea şi închinăciunea* (Antim) — *Că a Ta-i tăria şi a Ta-i împărăţîia şi puterea şi slava* (Dosoftei) — *Că Ţie se cuvine toată slava, cinstea şi închinăciunea* (*Liturghier*, 2000).

Ne vom opri mai întîi asupra versiunii celei mai vechi a rugăciunii avute în vedere şi anume, la varianta de text ce aparţine mitropolitului Dosoftei. În ceea ce priveşte limba întrebuinţată de acesta, este bine ştiut faptul că Dosoftei a avut o contribuţie importantă, „inegală ca valoare"[5] în procesul evoluţiei limbii române.

[3] I. Coteanu, *Structura şi evoluţia limbii române (de la origini pînă la 1860)*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti, 1981, p. 53.

[4] E. Slave, *Sufixele –ie, -ărie* în *Studii şi materiale privitoare la formarea cuvintelor în limba română*, vol. al III-lea, Editura Academiei RPR, Bucureşti, 1962, p. 164-167.

[5] Al. Rosetti, B. Cazacu, L. Onu, *Istoria limbii române literare*, vol. I, *De la origini pînă la începutul secolului al XIX-lea*, ediţia a II-a revăzută şi adăugită, Editura Minerva, Bucureşti, 1971, p. 133.

BDD-A19564 © 2011 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 18:22:58 UTC)

Conştient fiind de necesitatea introducerii limbii române în biserică, mitropolitul Dosoftei, a fost, la noi, „cel dintîi prelat" care a început „o acţiune organizată de înlocuire a limbii slavone din serviciul religios, traducînd în românește și publicînd cartea de căpetenie a cultului, *Liturghierul* (Iaşi, 1679; retipărit la 1683)."[6] „Dosoftei era conştient de faptul că limba literară românească de atunci se găsea la începutul ei, că era fixată numai în parte, că adevărata fixare urma să aibă loc de atunci înainte", de aceea „acest cărturar, care ţintea şi la o revoluţie lexicală a limbii, nu vrea să mai respecte normele generale şi regionale ale limbii literare de pînă atunci şi încearcă şi o reformă în pronunţie şi sintaxă."[7] În acest secol al XVII-lea, care poartă amprenta mitropolitului Dosoftei în ceea ce privește procesul de îmbogăţire al limbii române, existau în paralel atît o variantă literară, cît şi una populară, deosebite între ele la toate nivelurile limbii: fonetic, morfologic, sintactic şi lexical. Dosoftei duce o adevărată luptă pentru ridicarea la rangul de normă a limbii literare a anumitor elemente populare moldoveneşti. În ceea ce privește derivarea, procedeu de formare predominant în cazul termenilor creaţi pe teren românesc, menţionaţi mai sus, cărturarului moldovean i se recunoaște meritul de a fi adoptat „o poziţie originală, anticipînd cu aproape două secole pe Aron Pumnul" (Rosetti, Cazacu, Onu, *op. cit.*, p. 151).

Dosoftei cunoaște foarte bine resursele lexicale ale limbii române, dar şi limbile: greacă, slavonă, latină, polonă ş.a., limbi la care apelează atunci cînd româna nu dispunea de termeni corespunzători. Calcurile lexicale după limba greacă demonstrează strînsa legătură şi, în acelaşi timp, dependenţa mitropolitului faţă de originalul grecesc după care face traducerea. Este cazul compuselor adjectivale: *lung răbdătoriu*[8] (în gr. *μακρότιμος* 'răbdător' – *μακρός* 'lung', *θυμός* 'mînie') şi *mult milostiv*[9] (în gr. *πολυέλεος* 'milostiv' – *πολυ* '(cu) mult', *έλεος*, 'milă, milostenie'). Aceste „calcuri lexicale de expresie", cum le numeşte E. Munteanu[10], reprezintă „o transpunere, exactă sau aproximativă, a unui compus sau a unui derivat străin într-o altă limbă, însoţită de un transfer semantic".

Încheiem discuţia cu privire la mitropolitul Dosoftei, amintind faptul că, datorită lui „limba română se consacră definitiv, în Moldova, ca limbă a cultului" (Rosetti, Cazacu, Onu, *op. cit.*, p. 160).

În ceea ce privește versiunea antimiană a rugăciunii, se impune să menţionăm în primul rînd faptul că Antim a avut în posesie tipăriturile lui Dosoftei[11]; în ciuda acestei realităţi însă, nutrim totuşi convingerea că *Liturghierul* tipărit de acesta este o

[6] *Ibidem*, p. 133.

[7] G. Ivănescu, *Limba mitropolitului Dosoftei* în *Studii de istoria limbii române literare*, Editura Junimea, Iaşi, 1989, p. 54

[8] Am preferat păstrarea formei fără cratimă, aşa cum aceasta este prezentă în ediţia critică a *Liturghierului* lui Dosoftei, aparţinînd lui N. A. Ursu, Iaşi, 1980.

[9] Vezi nota anterioară.

[10] E. Munteanu, *Lexicologie biblică românească*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2008, p. 229.

[11] D. H. Mazilu, *Introducere în opera lui Antim Ivireanul*, Editura Minerva, Bucureşti, 1999, p. 177.

BDD-A19564 © 2011 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 18:22:58 UTC)

traducere proprie după originalul grecesc. Deşi de origine georgiană, Antim Ivireanul a învăţat foarte uşor limba română, reuşind să se exprime într-un stil elegant şi expresiv, utilizînd, în acelaşi timp, un limbaj uşor, accesibil tuturor claselor sociale. Privită în raport cu aspectul general al limbii literare din prima jumătate a secolului al XVIII-lea, „limba lui Antim Ivireanul are la bază exprimarea vie a poporului şi impresionează prin claritate, prin expunere curgătoare şi prin naturaleţe."[12] Punînd faţă în faţă scrierile celor doi ierarhi ai Bisericii Ortodoxe Române, se poate cu uşurinţă sesiza faptul că cele mai multe diferenţe sunt datorate diversificării regionale şi materialului lexical avut la dispoziţie (avem în vedere şi diferenţa de aproximativ 3 decenii dintre cele două ediţii, timp în care limba română cunoaşte o oarecare evoluţie). Ambii s-au confruntat însă cu „îngustimea" limbii române în ceea ce priveşte lexicul de natură religioasă.

Toată această discuţie privind nivelul lexical al limbii în diferitele sale stadii evolutive trebuie făcută prin raportarea la versiunea din 2000 a *Liturghierului*. Doar avînd la îndemînă o ediţie recentă putem face anumite comparaţii privind rezistenţa sau, dimpotrivă, efemeritatea anumitor termeni sau formule standard. Canalizîndu-ne atenţia asupra limbajului bisericesc actual observăm cu o destul de mare uşurinţă faptul că, în privinţa raportului dintre tradiţie şi inovaţie, acesta tinde spre o „oarecare reticenţă faţă de termenul neologic" [13] care se află de multe ori în concurenţă cu sinonimul/sinonimele mai vechi în limbă. Din această categorie a „termenilor din fondul mai vechi al limbii române preferaţi în detrimentul neologismelor"[14] fac parte termenii: *făcător* (< face + *-ător*) în loc de *creator* (< fr. *créateur*, lat. *creator*) – „…că mare eşti şi *făcător* de minunate" (Dosoftei); *veac* (< vsl. **вѣкъ**) în loc de *secol* (< lat. *saeculum*, it. *secolo*) – „… acmu şi pururea şi-n *vecii* de *veci*" (Dosoftei) / „…acum şi pururea şi în *vécii vécilor*" (Antim) / „… acum şi pururea şi în *vecii vecilor*" (*Liturghier*, 2000); *duh* (< vsl. **доухъ**) şi nu *spirit* (< lat. *spiritus*, it. *spirito*, fr. *ésprit*) - „Sfintul *Duh*". La fel, adjectivul *sfînt* (< vsl. **свѧтъ**) - „*Sfîntul* Duh" cîştigă teren în faţa corespondentului său, adjectivul *sacru* (< lat. *sacrum*) tot datorită „prudenţei şi rezistenţei la inovaţii"[15]. Un caz similar îl constituie substantivul *slavă* (după slv. **славꙗ**) - *Că Ţie se cuvine toată slava* (*Liturghier,* 2000) şi substantivul *mărire* - *Că Ţie se cuvine toată mărirea* (Antim), în locul substantivului *glorie*. Tot cu scopul respectării tradiţiei se păstrează şi unele forme vechi precum *tărie*, *facere* în locul altora noi ca *fermitate*, respectiv *creaţie*, *geneză*. Multe dintre aceste forme învechite s-au conservat de-a lungul vremii şi i se impun astăzi diortositorului modern tocmai din dorinţa şi nevoia de „a respecta, potrivit tradiţiei, litera şi spiritul textului sacru".[16] Acest caracter conservator al limbajului religios — ce caracterizează cu

[12] Al. Rosetti, B. Cazacu, L. Onu, *op. cit.*, p. 194.
[13] D.-L. Teleoacă, *Limbajul bisericesc actual între tradiţie şi inovaţie*, Editura Academiei Române, Bucureşti, 2008, p.7.
[14] Ibidem, p. 11.
[15] E. Munteanu, *op. cit*, p. 481.
[16] Gh. Chivu, *Civilizaţie şi cultură. Consideraţii asupra limbajului bisericesc actual*, Bucureşti, 1997, p. 15.

BDD-A19564 © 2011 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 18:22:58 UTC)

precădere ortodoxismul — se cuvine a fi înţeles în strînsă legătură cu dogmatismul acestui tip de text: „păstrarea cu sfinţenie" a anumitor forme sau formule standard este „unica în măsură să garanteze transmiterea infailibilă a mesajului religios."[17]

În urma analizei comparative a celor trei versiuni observăm faptul că între ediţia tipărită de Antim Ivireanul şi cea actuală a *Liturghierului* există o identitate aproape totală. Cărţile traduse în româneşte de Antim şi tipărite din îndemnul său — printre care se numără şi *Liturghierul* (Tîrgovişte, 1713) — au fost reeditate de nenumărate ori, astfel că textul antimian s-a păstrat pînă în zilele noastre aproape neschimbat (ca lexic, sintaxă şi stil) în biserica ortodoxă românească.[18] Acest fapt ne îndreptăţeşte să afirmăm că aportul lui Antim la desăvîrşirea limbajului liturgic românesc este covîrşitoare.[19]

Anexă. Textul rugăciunii

Dosoftei, *Dumnezăiasca Liturghie*, 1679: „Doamne îndurate şi milostive, lung răbdătoriule şi mult milostivule, ascultă rugăciunea noastră şi ia aminte glasul rugării noastre. Fă cu noi sămn spre bine, du-ne în calea Ta, ca să îmblăm într-adevara Ta. Veseleşte inimile noastre, întru să ne temem de numele Tău svînt, că mare eşti şi făcător de minunate. Tu eşti Dumnezău singur şi nu este asemenea Ţie nime în dumnezăi, Doamne, puternic în milă şi bun în vîrtute, de-a agiutarea ş-a mîntuirea pre toţ carii nedejduiesc în numele Tău svînt. […] Că a Ta-i tăria şi a Ta-i împărăţiia şi puterea şi slava, a Tatălui ş-a Fiiului ş-a Svîntului Duh, acmu şi pururea şi-n vecii de veci."

Antim Ivireanul, *Dumnezeeştile şi sfintele Liturghii*, 1713: „Doamne, Îndurate şi Milostive, Îndelung-răbdătoriule şi Mult-milostive, ascultă rugăciunea noastră şi ia aminte glasul cérerii noastre; fă cu noi semn întru bine; îndireptează-ne pre noi la calea Ta, ca să umblăm întru adevărul Tău; veselêşte inimile noastre, ca să ne témem de numele Tău cel sfînt, pentru că mare eşti tu şi faci lucruri minunate. Tu eşti Dumnezeu singur şi nu iaste asémene Ţie întru dumnezei, Doamne, putérnic întru milă şi bun întru tărie, a ajuta şi a mîngîia şi a mîntui pre toţi ceia ce să nădăjduesc întru sfînt numele Tău. Că Ţie să cuvine toată mărirea, cinstea şi închinăciunea, Tatălui şi Fiiului şi Sfîntului Duh, acum şi pururea şi în vécii vécilor. Amin."

***Liturghier*, 2000:** „Doamne, Îndurate şi Milostive, Îndelung-răbdătorule şi Mult-milostive, ascultă rugăciunea noastră. Fă cu noi semn spre bine; îndreptează-ne pe calea Ta, ca să umblăm întru adevărul Tău; veseleşte inimile noastre, ca să ne temem de numele Tău cel sfînt, pentru că mare eşti Tu şi lucruri minunate faci. Tu singur eşti Dumnezeu şi nu este nimeni asemenea Ţie, Doamne:

[17] D.-L. Teleoacă, *op. cit*, p. 15.
[18] I. Bălan, *Limba cărţilor bisericeşti. Studiu istoric şi liturgic*, Blaj, 1914, p. 230-253.
[19] D. H. Mazilu, *op. cit*, p. 178.

BDD-A19564 © 2011 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 18:22:58 UTC)

puternic întru milă şi bun întru tărie, spre a ajuta şi a mîngîia şi a mîntui pe toţi cei ce nădăjduiesc întru numele Tău cel sfînt. Că Ţie se cuvine toată slava, cinstea şi închinăciunea, Tatălui şi Fiului şi Sfîntului Duh, acum şi pururea şi în vecii vecilor. Amin."

Bibliografie

A. Izvoare

Antim Ivireanul, *Dumnezeeştile şi sfintele Liturghii*, Tîrgovişte, 1713, Biblioteca Academiei Române, fondul de carte românească veche, cota 164.

Dosoftei, *Dumnezăiasca Liturghie 1679*, ediţie critică de N. A. Ursu, Iaşi, 1980.

Liturghier, Tipărit cu aprobarea Sfîntului Sinod şi cu binecuvîntarea Prea Fericitului Părinte Teoctist Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 2000.

B. Lucrări de referinţă

I. Bălan, *Limba cărţilor bisericeşti. Studiu istoric şi liturgic*, Blaj, 1914.

Gh. Chivu, *Civilizaţie şi cultură. Consideraţii asupra limbajului bisericesc actual*, Bucureşti, 1997.

I. Coteanu, *Structura şi evoluţia limbii române (de la origini pînă la 1860)*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti, 1981.

G. Ivănescu, *Limba mitropolitului Dosoftei* în *Studii de istoria limbii române literare*, Editura Junimea, Iaşi, 1989.

D. H. Mazilu, *Introducere în opera lui Antim Ivireanul*, Editura Minerva, Bucureşti, 1999.

E. Munteanu, *Lexicologie biblică românească*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2008.

Al. Rosetti, B. Cazacu, L. Onu, *Istoria limbii române literare*, vol. I, *De la origini pînă la începutul secolului al XIX-lea*, ediţia a II-a revăzută şi adăugită, Editura Minerva, Bucureşti, 1971.

E. Slave, *Sufixele –ie, -ărie* în *Studii şi materiale privitoare la formarea cuvintelor în limba română*, vol. al III-lea, Editura Academiei RPR, Bucureşti, 1962.

D.-L. Teleoacă, *Limbajul bisericesc actual între tradiţie şi inovaţie*, Editura Academiei Române, Bucureşti, 2008.

C. Dicţionare

Micul dicţionar academic, vol. I-IV, Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 2003.

Al. Ciorănescu, *Dicţionarul etimologic al limbii române*, ediţie îngrijită de Tudora Şandru Mehedinţi şi Magdalena Popescu Marin, Editura Saeculum, Bucureşti, 2001.

BDD-A19564 © 2011 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 18:22:58 UTC)